

УДК 004:001.18

С. С. Денежніков
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТРАНСГУМАНІСТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ ФОРСАЙТНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті аналізується стан науки в сучасному суспільстві, її роль у створенні нових технологій, впливу на життя людини, тих змін, які створює нинішній розвиток науки та застосування технологій у відносинах цивілізації і природи, можливості контролювати і керувати різними процесами. Особливий акцент у статті зроблено на обговоренні проблем трансгуманізму і постгуманізму в еволюційній перспективі та форсайтних дослідженнях. Актуалізується необхідність інноваційного розширення концепції еволюції людини в її антропосоціальному і космічному вимірах, побудови синергійної міждисциплінарної комунікації в епоху зростаючої нестійкості і невизначеності, коли людина вступає в коеволюцію з самою собою.

Ключові слова: людина, трансгуманізм, форсайт, поліфуркації, антропологічна криза, синергетика, постлюдина, космічна еволюція.

На сьогодні стрімке поглиблення екологічної, виробничої та соціальної кризи та інших глобальних проблем є свідченням того, що наша споживча цивілізація поступово заходить у глухий кут. Про це достатньо часто говорять у засобах масової інформації і пишуть у наукових та науково-популярних виданнях. Проте ми не спостерігаємо ніяких рішучих дій.

Цілком очевидно, щоб змінити негативну траєкторію розвитку земної цивілізації, треба змінити свідомість масової людини. А це виступає рівнозначним зміні природи людини.

Поняття природи людини виражає комплекс сталих властивостей соціального індивіда, які відтворюються у всі історичні епохи і у всіх народів, що вказує на їх обумовленість нашою біологічною організацією. Ці властивості формуються на основі успадкованих генетичних факторів і змінюються під впливом зовнішніх умов – фізичних та соціальних. Вони окреслюють потреби, потяги, здібності, форми поведінки і діяльності людини. З точки зору моральності, вони можуть розглядатися в плані антиномічних якостей – егоїзму і альтруїзму, їх певного балансу. Можна погодитися з найбільш поширеним формулюванням, що природа людини біосоціальна, віддаючи собі, однак, ясний звіт в її фундаментальній біологічній сутності.

Метою статті є визначення та філософська рефлексія проблеми людини майбутнього, її трансформації під впливом технологічних та соціальних змін сучасного суспільства.

Головне питання полягає в тому, як змінити негативні властивості природи людини: невгамовна тяга до споживання, агресивність до інших представників людського роду, надмірні егоїстичні потяги – в них джерело наших глобальних проблем.

Людство в наростаючому темпі, за геометричною прогресією, руйнує екосистему Землі, а разом з нею – природні та соціальні умови її існування. Цей процес на сьогодні стає незворотнім. Наведемо один загальновідомий факт. За дев'ять місяців людство споживає такий обсяг ресурсів, які Земля виробляє за 12 місяців, в тому числі не лише біоресурси, але і воду, і повітря. І цей розрив тотально збільшується, неминуче породжуючи все більш гостру боротьбу за ресурси. Виникає питання: «Що буде через 10 років?». Адже ми не можемо вирватися з параноїдального кола: ще більше виробляти, щоб ще більше споживати, щоб ще більше виробляти, щоб ще більше споживати тощо. Це параноїдальне коло переконливо показує ситуацію глибокої антропологічної кризи: втрату справжніх сенсів життя і діяльності, занепаду духовних основ людини.

Проведені численні дослідження, математичні моделі, форсайт проекти переконливо показують: до середини XXI століття наша цивілізація вступить у фазу поліфуркації, підійде до сингулярного рубежу, за яким або деградація і загибель людства, антропологічна катастрофа, або вихід на якісно нову сходинку соціальної самоорганізації.

Які шляхи виходу на цей якісно новий етап? У жодної людини на планеті немає однозначної відповіді на це питання. Швидше за все, є тільки два можливих варіанти: треба або змінити біологічну природу людини шляхом реконструкцій її геному, щоб таким чином змінити її психологічні характеристики, потреби і способи її життєдіяльності, або піти шляхом втілення розуму і особистості у небіологічні самоорганізовані системи, тобто шляхом антропотехнологічних перетворень, еволюційного трансгуманізму.

На сьогодні статті і маніфести прихильників трансгуманізму вже добре відомі, – на зміну людині прийде пост- (або транс-) людина. Взагалі кажучи, зародження трансгуманізму справа аж ніяк не останніх десятиліть. Його першу появу на світ можна датувати 1957 р. У тому, вже досить далекому році Джуліан Хакслі опублікував есе, яке називалося «Нові пляшки для нового вина». Дж. Хакслі був видатним біологом, одним із творців синтетичної теорії еволюції та, що в контексті даної статті особливо важливо, безумовним гуманістом у цілком традиційному сенсі цього слова. Він багато зробив для вироблення ідейної платформи Організації об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) і створення цього авторитетного міжнародного об'єднання. Він же став і першим Генеральним секретарем ЮНЕСКО. У своєму есе Дж. Хакслі охарактеризував загальну картину розвитку Всесвіту з позицій того, що сьогодні прийнято називати глобальним еволюціонізмом [10].

На думку автора, найважливіший підсумок еволюції, яка відбувалася мільярди років, полягає в наступному: Всесвіт починає усвідомлювати сам себе,

отримує здатність розуміти своє минуле і можливе майбутнє. Таке космічне самоусвідомлення здійснюється на нашій планеті вперше: саме в наш час і притому силами одного з найтонших фрагментів Всесвіту – небагатьма людськими істотами. Очевидно, під «деякими» Хакслі мав на увазі тих мислителів свого часу, які дотримувалися приблизно тих же поглядів на еволюцію Всесвіту, його рушійні сили і загальну спрямованість, що і він сам.

Нове розуміння Всесвіту, стверджує Дж. Хакслі, відкривається завдяки знанням, накопиченим за останні століття психологами і біологами, а також науковцями інших спеціальностей, насамперед археологами, антропологами і істориками тощо. Та володіння новими знаннями визначає нову міру відповідальності і призначення людини: відтепер вона повинна виступати від імені всього іншого світу в такого роду діяльності, що спрямована на максимально повну реалізацію внутрішніх потенцій, уже закладених у цьому світі.

Людина, на думку Дж. Хакслі, абсолютно несподівано отримала нове призначення, стала менеджером найбільшої з усіх можливих інституцій – еволюції; причому її не тільки ніхто не запитував про бажання покласти на себе цей тягар, але навіть не попередив про майбутню роль, тим самим позбавивши можливості як слід підготуватися.

Більше того, людина не може відмовитися від даної ідеї у разі своєї незгоди або відсутності усвідомлення того, що вона робить; фактично саме вона визначає майбутню спрямованість еволюції на нашій планеті. І перше, що належить зробити людству, щоб підготувати себе до викликів, які випали на його частку космічної місії, – це досліджувати природу самої людини, розкрити закладені в ній можливості, в тому числі, природно, і обмеження, як притаманні їй спочатку, так і нав'язані оточуючим світом.

Загалом, стверджував тоді Дж. Хакслі, ми завершили вивчення географії нашої планети, науково досліджували природу, як неживу, так і живу, дійшовши до такої стадії, коли більш-менш чітко стало видно її загальні контури; в той же час дослідження природи та можливостей самої людини ледь почалося.

Цікаво, що Дж. Хакслі вживає тут ті ж слова – «новий світ», що були винесені в назву знаменитого роману, написаного в 1932 р. його братом Олдосом Хакслі. У свою чергу О. Хакслі запозичив вираз «прекрасний новий світ» для назви свого роману з шекспірівської «Бурі». Але якщо Шекспір і Хакслі іменують новий світ прекрасним у саркастичному сенсі, то новий світ Дж. Хакслі повинен бути дійсно прекрасним – це те, в прагненні до чого філософ бачить гідну мету і для кожної людини, і для всього людства. «Людський рід, – завершує своє есе Хакслі, – може, якщо того захоче, перевершити самого себе, і робити це не лише спорадично: хтось в чому-небудь одному, хтось в чомусь зовсім іншому, а хтось зовсім інакше, в масштабах людства в цілому. Нам необхідно дати назву цьому новому переконанню. Можливо, тут підійде слово трансгуманізм: людина залишиться людиною, але перевершить себе, реалізуючи нові можливості своєї

власної природи. Як скоро знайдеться достатньо людей, які зможуть твердо сказати: «Я вірю в трансгуманізм», – людський рід досягне порогу нової форми існування і вона буде настільки ж відмінною від нашої, як наша відмінна від первісної людини. Тим самим людство нарешті приступить до усвідомленого виконання свого справжнього призначення» [10, 13 – 19].

З останніх слів впливає думка про те, що Дж. Хакслі говорить про майбутній перехід до нової форми людського існування. Очевидно також його позитивне ставлення до такого переходу, можливість якого нібито вже закладена в природі людини, якою ми її знаємо; реалізацію цієї можливості філософ характеризує як виконання людством свого призначення.

Більшість прихильників ідей трансгуманізму пов'язують майбутнє людства з розвитком авангардних технологій. Автори «тетраедричної» концепції взаємозв'язку конвергентних технологій М. Роко і Ст. Бэйнбрідж стверджують, що конвергенція реалізується як синергійна комбінація чотирьох швидкозростаючих галузей науки і технології:

- нанотехнології та нанонауки;
- біотехнології і біомедицини, в тому числі генної інженерії;
- інформаційних технологій, в тому числі комп'ютинга і нових засобів комунікації;
- когнітивних наук, в тому числі когнітивних нейронаук [1, 14].

Зараз стверджується, що ці галузі людської діяльності як еволюційно-сполученої сукупності практик пізнання, винаходи і конструювання досягли такого рівня інструментального розвитку, при якому вони повинні вступити в інтенсивну синергетичну взаємодію, результатом якого стане поява і становлення якісно нової супертехнонауки, яка відкриє перед людиною і людством нові горизонти власної еволюції як свідомо спрямованого трансформативного процесу.

У кожної людини, природно, виникає безліч питань: «Про яку еволюцію йде мова: про біологічну, соціальну або, можливо, біосоціальну? Куди і ким (або чим) ця еволюція повинна спрямовуватися? Які форми вона може прийняти?». Контекстом цих питань і визначається зміст подальшого наукового розгляду проблеми. При цьому жоден дослідник не ставить своїм завданням дати на них однозначні відповіді «так» чи «ні».

Замість цього спробуємо показати, що сама концепція еволюції, якщо її розуміти як еволюцію складності, а точніше – еволюцію в постнекласичній парадигмі складності, зазнає трансформації, яку наочно можна подати як трансформацію образу ієрархічного сходження (від нижчого до вищого) в образ рекурсивних мереж, що самоускладнюються, вузлами яких є рекурсивно самовідтворювані автопоезиси (автопоетичні єдності), що знаходяться в структурному сполученні між собою.

Поданий «складніший підхід», що виростає з синергетики, з необхідністю ставить у центр розгляду такі поняття, як самоорганізація, рекурсія, автопоезис,

контингентність, комунікація, «еволюціонуюча складність». Відповідно трансформується і образ еволюції людини. Він перетворюється в образ її коеволюції з самою собою; еволюції, структурно і комунікативно опосередкованої, створюваної нею і створюваною її технологічним середовищем [8, 11].

Варто відзначити, що цей образ набуває і свого нового космічного вимірювання як креативно-сміслової частина міждисциплінарної концепції Мегаісторії, яка, в свою чергу, є ядром сучасної картини світу. Таким чином, концепція рекурсивно антропокосмічного Всесвіту пов'язана з положенням про самоорганізацію Всесвіту, яка в контексті парадигми складності з необхідністю передбачає включення в неї самоорганізованої людини.

Це гранично загальне формулювання потребує змістовного філософсько-світоглядного і методологічного розкриття. До поставленого завдання можна підійти по-різному, в залежності від вихідних філософських уявлень. Одним з кшалтів тут слугує філософсько-світоглядна конструкція П'єра Тейяра де Шардена, яка розкриває космічну сутність феномена людини. У цьому контексті доречно згадати також про інтуїтивізм Миколи Лоського з його ключовою тезою, згідно з якою той, хто пізнає суб'єкт, має можливість безпосередньо (інтуїтивно) сприймати транссуб'єктивну реальність. Підхід, що розвивається тут, дещо інший. Його особливість у тому, що він більшою мірою орієнтований на міждисциплінарний або, точніше, навіть трансдисциплінарний підхід у тому його вигляді, як він формується в даний час у контексті сучасної постнекласичної науки і методологічно сфокусований в характерному для синергетики складному циклічному (рекурсивному) способі мислення [3, 11].

Зауважимо, що весь попередній історичний досвід однозначно засвідчує, що не можна якісно змінити на краще наше суспільство, про що завжди мріяли прогресивні уми, не змінюючи якісно самої людини. У цьому полягає головна ідея трансгуманізму. Мова йде насамперед про зміну таких стійких негативних якостей біосоціальної природи людини, як ненаситне споживання, агресивність, надмірне егоїстичне свавілля, які відтворюються у всі віки, у всіх народів, при всіх державних устроях [2, 58].

Цілком зрозуміло, цей процес мислиться в єдності із змінами тілесності людини і її середовища, тобто як процес коеволюції свідомості, тілесності і середовища (він йде вже в наростаючому темпі). Головні критичні аргументи проти трансгуманізму пов'язані з тим, що він нібито перекреслює гуманізм, основні людські цінності, оскільки вже сам термін «транс» вказує на вихід за межі гуманізму, на його подолання [9, 196].

Варто сказати, що аналогічно справа йде з «постлюдиною», яка мислиться як результат трансгуманістичних перетворень і, отже, перестає вже бути власне людиною. На це, однак, є вагомий заперечення.

По-перше, треба якісно уточнити ту систему цінностей, яка пов'язується з поняттям гуманізму. У ній зібрані і слабо упорядковані багато цінностей різного

порядку і значення – від десяти заповідей до горезвісної політкоректності і прав одностатевої сім'ї. Зрозуміло, що при співставленні гуманізму і трансгуманізму мова повинна йти про фундаментальні цінності: любові, істини, свободи, справедливості, творчості, краси тощо. Цілком мислимо збереження цих вищих цінностей і збагачення їх новими екзистенційними смислами.

По-друге, історичний досвід показує, що в розвитку науки і культури при виникненні якісно нових, вищих досягнень колишні справді високі цінності зберігають своє значення. Теорія відносності не заперечує механіки Ньютона, а розглядає її як окремий випадок. Подібний «принцип відповідності» діє, нехай дещо іншим способом, і в розвитку культури.

Тому трансгуманізм можна трактувати як подолання обмеженостей нинішньої форми гуманізму, як виникнення нового типу гуманізму. Більшість філософів та вчених поділяють думку, що нинішній гуманізм як зібрання певних ідей, концепцій, уявлень, побажань, проектів, символів віри і міфологем вельми далекий від ідеалу. Він виявляється вразливим щодо вимог визначеності, несуперечності, обґрунтованості і навіть етичної прийнятності багатьох своїх положень, так і, тим більше, в якості ідейного знамені людства і справжньої людяності [5, 141 – 142].

Аналогічно йде справа і з терміном «постлюдина». Його люблять використовувати противники трансгуманізму, натякаючи або прямо заявляючи, що це, мовляв, кінець, що «вони» хочуть знищити людину, перетворити її на бездушного робота, зробити її безмозким виконавцем заданих функцій тощо. Їхні філософські уявлення не йдуть далі подібних похмурих картин, унеможливають альтернативи, особливо позитивного характеру. Теоретично легко допустити трактування «постлюдини» як «неолюдини», яка в результаті антропотехнологічних перетворень, в процесі коеволюції свідомості, тілесності та середовища, набуває якісно нових властивостей тілесності і таким чином нового типу потреб, нові творчі здібності розуму, більш широке і глибоке бачення реальності, нові цілі й способи діяльності та вкоріненість у бутті. В її свідомості зберігаються фундаментальні ціннісні структури істини, творчості, любові, морального благородства, але в інтенціонально-смисловому плані вони знаходять більш глибоке і багато в чому нове екзистенціальне наповнення [4, 206 – 207].

Відмітимо, що сучасна антропотехногенна цивілізація являє собою матеріалізацію наукових ідей і теорій, і соціальна цінність науки набагато перевершує рівень її оцінки суспільством. Інституція науки, наукове знання і вчені – творці цього знання цінуються суспільством набагато менше, ніж матеріалізовані плоди їх діяльності – матеріально-технічні цінності. У цьому і полягає технократична сутність ідеології, на якій базується ставлення суспільства до науки. Пізнавальне ставлення до світу, що сформувало теоретичну установку як базову цінність європейської культури, все більше відступає під натиском утилітарного ставлення до пізнання. Знання як мета і результат спрямованої до істини дослідницької діяльності і знання як засіб досягнення інших, не

пізнавальних цілей істотно відрізняються один від одного. Це можна ясно побачити при співставленні особливостей фундаментальної і прикладної науки. Ігнорування цієї відмінності є причиною усунення поняття істини. Це розходження полягає в тому, що в своїх пошуках знання ми прагнемо знайти істинні теорії майбутнього людини, в той час як у пошуках ефективних інструментів питання про їх істинність не варте. При цьому властиве для прикладних досліджень трактується як властиве всій науці і слугує підставою для відмови від самої ідеї істини. Але говорити про знання як владу (технократичну, генетичну, суспільну) і в той же час не визнавати істину як мету наукового пізнання – значить свідомо пропонувати суспільству явно сумнівне «знання», інакше – зробити суспільство об'єктом і заручником ризикованих маніпуляцій [6, 44].

Сьогодні трансгуманізм перетворився в ідейний рух, що визначає стратегічні напрями науково-технічних досліджень великого приватного бізнесу і військово-промислового комплексу США, спрямованими на реалізацію форсайт-програм, що реалізуються за допомогою нано-, біо-, інформаційних, когнітивних та соціальних технологій (НБІКС). Форсайт (від англ. foresight – передбачення) – це процес побудови образу майбутнього та вплив на нього. У цих проектах зайняті біологи, фізики, неврологи, економісти, когнітологи, комп'ютерні фахівці, філософи, соціологи, наукові фантасти, фахівці з військової стратегії, політики, правники і багато-багато інших.

Головною метою форсайту виступає визначення можливого майбутнього людства, створення бажаного образу майбутнього і визначення стратегій його досягнення. Форсайт – це систематичний процес побудови бачення майбутнього, направлений на підвищення якості рішень, що приймаються, та прискорення спільних дій. Відмітимо, що ідеологія форсайту походить від конвергенції тенденцій сучасних розробок у галузі технологічного та наукового аналізу, стратегічного аналізу та прогнозування змін в людині.

Форсайт являє собою метод, технологію, процес систематичних спроб заглянути в майбутнє науки, високих технологій, економіки та суспільства на основі масштабного опитування фахівців та експертів з певної проблематики. Він являє собою систему методів експертної оцінки стратегічних напрямів соціально-економічного та інноваційного розвитку, виявлення технологічних проривів, здатних зробити вплив на людину і суспільство в середньо- і довгостроковій перспективі [7].

Більшість дослідників вважають, що людина не вдосконалюється з точки зору її моралі, інтелекту чи інших особистісних якостей; удосконалюються лише норми людського співжиття. Це відбувається не тому, що йде еволюція моральної або інтелектуальної природи людини, а тому що:

➤ змінюються матеріальні умови життя людей (наприклад, змінюється структура харчування, що може чинити істотний вплив на індивідуальний розвиток);

➤ виробляються найбільш оптимальні форми взаємодії людей в суспільстві (тобто, наприклад, скасування рабства виникає зовсім не від того, що люди раптом стали краще, а від того, що рабство як норма соціальних відносин перестала бути ефективною на даному етапі розвитку суспільства).

Поява постлюдини з її вдосконаленою природою, однак, не призведе, як говорить більшість філософів, до вдосконалення соціальних норм, воно призведе до розколу – на тих людей, які можуть дозволити собі «удосконалення», і на тих, хто не може цього зробити, оскільки очевидно, що будь-яка технологія вимагає витрат.

Коли наукове пізнання будується винятково по лінії потреб – можливості її задоволення – створення наукової основи для реалізації цих можливостей, знання про щось виступає суто фундаментом, знанням, а не знанням, цінність якого не залежить від практичних додатків.

Однак по-справжньому фундаментальне, глибоке, всебічне дослідження не може орієнтуватися тільки на вирішення певної задачі. Якщо вчені будуть дотримуватися такої стратегії, вони навряд чи досягнуть великих прикладних результатів. Практичні успіхи науки – функція від її виходу за межі практики. Чим далі від готової практики йде вчений у своєму дослідженні, тим більше він може збагатити її. І такий погляд вимагає орієнтуватися не на створення фундаменту для чогось, а на отримання найбільш адекватної картини досліджуваної предметної сфери.

Звідси випливає висновок (який можна класифікувати як футурологічний прогноз), що практично орієнтована наука загрожує гальмуванням, якщо не зупинкою технологічного прогресу. Вже сьогодні ми спостерігаємо перші прояви подібного процесу. Наприклад, ми можемо включати і вимикати гени, секвенувати білки, створювати віруси, але продовжуємо потерпати від важких захворювань, навіть маючи доступ до всіх передових біомедичних технологій. Можна стверджувати, що, позбавляючи науку випереджаючого, прогностичного в широкому розумінні цього слова характеру по відношенню до практики, ми прирікаємо і її саму, і людське суспільство на практичне безсилля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева М. Ю., Аршинов В. И., Чеклесов В. В. «Технолюди» против «постлюдей»: NBICS-революция и будущее человека / М. Ю. Алексеева, В. И. Аршинов, В. В. Чеклесов // Вопросы философии, 2013. – № 3. – С. 12 – 22.
2. Артюхов И. В. Новые технологии и продолжение эволюции человека? Трансгуманистический проект будущего / И. В. Артюхов. – М.: издательство ЛКИ/URSS, 2008. – 320 с.
3. Аршинов В. И. Трансгуманизм в перспективе эволюции сложности / В. И. Аршинов // Философские науки, 2013. – № 8. – С. 11 – 23.
4. Глазко В. И., Чешко В. Ф. «Опасное знание» в «обществе риска» (век генетики и биотехнологий): Монография. – Харьков: ИД «ИНЖЕК», 2007. – 544 с.

5. Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция. Под ред. проф. Д. И. Дубровского. – М.: ООО «Издательство МБА», 2013. – 272 с.

6. Касавин И. Т. Мегапроекты и глобальные проекты: наука между утопией и технократией / И. Т. Касавин // Вопросы философии, 2015. – № 9. – С. 40 – 56.

7. Михайлов К. В. Форсайт как метод прогнозирования. – URL: <http://www.naukom.ru/journal/NU/mihaylov.php>

8. Наука. Технологии. Человек. Материалы «Круглого стола». Участники: В. А. Лекторский, Б. И. Пружинин, Н. С. Автономова, Д. И. Дубровский, А. В. Катунин, С. В. Пирожкова, Е. О. Труфанова, Е. Л. Черткова, А. Ф. Яковлева и др. // Вопросы философии, 2015. – № 9. – С. 5 – 39.

9. Турчин А. В. Футурология. XXI век: бессмертие или глобальная катастрофа? / А. В. Турчин, М. А. Батин.– М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2013.– 263 с.

10. Хаксли Дж. Новые бутылки для нового вина / Дж. Хаксли. – Лондон: Chatto & Windus. – 1957. – 136 с.

РЕЗЮМЕ

Денежников С. С. Трансгуманистические перспективы человека в современных форсайтных исследованиях.

В статье анализируется состояние науки в современном обществе, ее роль в создании новых технологий, влияния на жизнь человека, тех изменений, которые создает нынешнее развитие науки и применение технологий в отношениях цивилизации и природы, возможности контролировать и управлять различными процессами. Особый акцент в статье сделан на обсуждении проблем трансгуманизма и постгуманизма в эволюционной перспективе и форсайтных исследованиях. Актуализируется необходимость инновационного расширения концепции эволюции человека в ее антропосоциальном и космическом измерениях, построения синергичной междисциплинарной коммуникации в эпоху растущей неустойчивости и неопределенности, когда человек вступает в коэволюцию с самим собой.

Ключевые слова: человек, трансгуманизм, форсайт, полифуркации, антропологический кризис, синергетика, постчеловек, космическая эволюция.

SUMMARY

Dieniezhnikov S. S. Transhumanism's prospects of human in the modern foresight research

The article examines the state of science in modern society, its role in the creation of new technologies, the impact on human life, the changes that creates the current development of science and technology in the relationship between civilization and nature, the ability to monitor and control various processes. Special emphasis is placed on discussion of the problems of transhumanism and posthumanism in

evolutionary perspective and foresight studies. Actualized the need for innovative expansion of the concept of evolution of human in its anthropological-social and cosmic dimensions, building synergetic interdisciplinary communication in an era of increasing instability and uncertainty, when a person enters into a co-evolution with ourselves.

Keywords: *human, transhumanism, foresight, polpure, anthropological crisis, synergy, posthuman, cosmic evolution.*

УДК 130.3

О. М. Корнієнко

Сумський національний аграрний університет

ТИПИ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізується місце етнічного, національного в системі ціннісних орієнтирів особистості та дається типологія її етнічної ідентичності. З точки зору автора, крайніми формами вираження відносин особистості та етносу є «етнічний нарцисизм», з одного боку, а з іншого, – «етнічний нігілізм», що проявляється, наприклад, в космополітизмі. Між цими двома крайнощами є проміжний стан етнічних почуттів – «маргінальний тип» особистості в етнічному сенсі цього слова.

Ключові слова: *етнічна ідентичність, національна ідентичність, нація, етнос, космополітизм, етномаргінальність, націоналізм.*

Проблема становлення етнічної ідентичності особистості в межах молоді демократичної та незалежної держави – України – є на сьогодні надзвичайно актуальною. Як важливий компонент соціальної ідентичності особистості, що належить до сфери усвідомлення, оцінювання та переживання своєї приналежності до певної етнічної спільноти, етнічну ідентичність можна розглядати як такий чинник, що здатен об'єднати всіх представників цієї спільноти в єдине ціле, мотивувати їх на досягнення соціальнозначимих цілей та сприяти культурному, інтелектуальному й економічному розквітові нації.

Поняття «ідентичність» у науці є достатньо новим. У зарубіжній науковій думці воно утвердилось лише з другої половини ХХ століття, а у вітчизняній – тільки в 90-х роках минулого століття. Проблема формування етнічної, національної ідентичності досліджується в творах іноземних суспільствознавців (Б. Андерсона, Ф. Гекмана, Ф. Гелнера, К. Дойча, Е. Сміта, Р. Шпорлюка), вітчизняних мислителів (Л. Шкляра, В. Євтуха, Ю. Римаренка, П. Гнатенка, В. Ішука, Г. Касьянова).

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати зміст етнічної ідентичності особистості і дати аналіз типів етнічної ідентичності особистості.